

УДК 159.955.4:37.015.3:1

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6433-2025-2\(35\)-10](https://doi.org/10.63437/3083-6433-2025-2(35)-10)

Демченко Олена,

кандидатка педагогічних наук,
м. Київ, Україна <https://orcid.org/0000-0001-5975-4470>

Драбинюк Сніжана,

практичний психолог,
с. Корделівка, Вінницька обл., Україна <https://orcid.org/0000-0002-3750-3715>

ВИКОРИСТАННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ВПРАВИ В «ВІДОБРАЖЕННЯ ДОСВІДУ» ЗА МЕТОДИКОЮ ГЮРО ХЕЛЬСКОГ У ПРАКТИЦІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Анотація.

У статті акцентовано на критичному мисленні як вагомій навичці XXI ст. та необхідності його розвитку в закладах освіти різних типів. Звернено увагу на значенні в цьому контексті європейської освітньої моделі «Філософський діалог», що є системою з дев'яти вправ. Відзначено розвивальні можливості філософської вправи В «Відображення досвіду» та показано перспективи її використання в закладах загальної середньої й позашкільної освіти. Розкрито методичні особливості її проведення, деталізовано кожен етап з урахуванням специфіки організації освітнього процесу в умовах Нової української школи (НУШ). Наведено приклади використання філософської вправи В «Відображення досвіду» в роботі практичного психолога.

Ключові слова: критичне мислення; освітня модель «Філософський діалог»; філософські вправи; суперечливі питання; філософська вправа В «Відображення досвіду»; алгоритм проведення.

На рівні психологічної та педагогічної теорії, а також під час освітньої практики, важливе значення надається створенню розвивального середовища для становлення критично мислячої, творчої та самостійної особистості. Це зумовлено тим, що критичне мислення визнано однією з ключових навичок людини XXI ст., необхідних для досягнення конкурентоздатності та професійного успіху в сучасному інформаційно насиченому та динамічному світі. Завдяки такому складному особистісному утворенню, зокрема високому рівню його сформованості, діти та дорослі стануть суб'єктами пізнання навколишнього світу в його складних взаємозв'язках і взаємозалежностях. Вони зможуть орієнтуватися в інформаційному потоці, аналізувати факти та оцінювати їхню достовірність, мати власну точку зору й обстоювати її, протистояти дезінформації тощо. Критично мисляча особистість здатна бачити проблеми, пропонувати різні варіанти їх розв'язання, логічно аргументувати власну позицію, оцінювати рішення та ризики, коригувати свої дії, робити висновки тощо.

Отже, розв'язання такого складного завдання можливе завдяки органічному взаємозв'язку теорії та практики. З огляду на це, з одного боку, важливим є наукове обґрунтування сутності феномену критичного мислення, його структури тощо, а з іншого – постає об'єктивна необхідність окреслення шляхів, пошуку методів розвитку критичного мислення учнів та їх практичного впровадження в закладах освіти різних рівнів. У цьому контексті інтерес становлять сучасні зарубіжні та вітчизняні освітні моделі, які розроблені відповідно до головних принципів філософсько-педагогічного та евристичного підходів, допитливого/дослідницького навчання.

Метою статті є розкриття методичних особливостей проведення філософської вправи В «Відображення досвіду» і представлення прикладів її використання в роботі практичного психолога.

У відділі проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України в контексті розроблення науково-дослідної теми «Методичні засади впровадження освітніх

моделей спеціалізованої освіти наукового спрямування в закладах загальної середньої та позашкільної освіти» (2023–2025 рр.) проводився експеримент, який, серед іншого, передбачав перевірку методики впровадження освітньої моделі «Філософський діалог» як інструменту розвитку критичного мислення учнів.

Одним із напрямів реалізації завдань дослідження стала організація онлайн-курсу з підготовки педагогів-експериментаторів «Освітня модель “Філософський діалог” як інструмент для розвитку критичного мислення учнів» (січень-квітень 2025 р.).

Для слухачів онлайн-курсу, з одного боку, були проведені лекційні заняття, під час яких вони ознайомилися з теоретико-методичними засадами освітньої моделі «Філософський діалог». Окрім того, педагоги також мали змогу опрацьовувати рекомендовану літературу, де представлено узагальнений опис філософських вправ і наведені конкретні приклади їх використання на уроках і в позакласній та позашкільній роботі [1].

Зарубіжна освітня модель «Філософський діалог» / «Dialogos» розроблялася на рівні теорії та методики у 2004–2009 роки. Нині вона активно використовується в роботі з дітьми, починаючи з дошкільного віку, та дорослими в низці європейських країн. Одним з її авторів є Г. Хельског, професорка Університету Південно-Східної Норвегії [2; 3]. Дослідниця вивчила та узагальнила попередні діалогові підходи та ідею філософування для дорослих і дітей (Сократа, О. Бреніф'є, Ф. Гансена М. Ліпмана, Л. Нельсона, М. Ноа Вайсса, Г. Хекмана та ін.), модифікуючи їх відповідно до сучасних викликів в освіті та мети виховання молодих поколінь. Сутність і завдання цієї освітньої моделі корелюються з сучасною філософією для дітей, яку розробляють провідні дослідники НАПН України [4; 5].

Водночас, з іншого боку, слухачі онлайн-курсу виконували практичні завдання, які передбачали безпосереднє проведення філософських вправ на уроках, у позакласній і позашкільній роботі з метою розвитку критичного мислення учнів. Частина педагогів, які проводили філософські вправи у своїй практичній діяльності, підтвердили їхню апробацію довідками про впровадження й отримали сертифікат «Педагога-експериментатора». Вони представляють десять закладів освіти з різних регіонів України.

Серед позитивних результатів співпраці науковців і педагогів-практиків стали розроблення і затвердження на Вченій раді Інституту обдарованої дитини НАПН України двох програм гуртків для учнів початкових класів:

- «*Стежинками мудрості*» (Л. Кошельнікова, О. Демченко); мета: виховання самостійної, допитливої та критично мислячої, творчої особистості, яка здатна активно пізнавати навколишній світ, усвідомлює загальнолюдські цінності, обстоює їх у повсякденному житті;
- «*Чомусики і Дослідники*» (Н. Волторніст, О. Демченко); мета: формування ключових компетентностей учнів початкової школи, розвиток у них критичного мислення та потреби осмислення наукових явищ засобами STEM-освіти та «Філософського діалогу».

Важливою особливістю обох програм є те, що в зміст кожної теми введено філософські вправи за методикою Г. Хельског [2; 3].

Загалом варто зазначити, що ефективність проведеного онлайн-курсу, зокрема в напрямі підвищення обізнаності слухачів про освітню модель «Філософський діалог» та їх готовності до її використання у власній практичній діяльності. Про це засвідчують порівняльні дані діагностики до і після проведення онлайн-курсу. Так, під час вступного опитування було виявлено низьку поінформованість педагогів про цю освітню модель. Нами встановлено, що до початку навчання не знали про філософські діалоги 31,4 % слухачів; мали лише загальне уявлення – 44,3 %; чули щось подібне – 24,3 %. Участь педагогів у теоретичних заняттях і виконання ними практичних завдань сприяла тому, що під час повторного опитування не виявлено слухачів, які не мали зовсім знань про філософські діалоги. Залежно від їхньої активності вони підвищили рівень поінформованості про теоретичні та методичні особливості проведення філософських вправ, а саме: загальне уявлення вже мають 25,7 % респондентів, обізнані на достатньому рівні – 44,4 %; високому рівні – 29,9 %.

Освітня модель «Філософський діалог» є системою з дев'яти вправ, кожна з яких має свою назву, декілька способів організації, чітку послідовність / алгоритм і регламентований час проведення. Наприклад, філософська вправа В «Відображення досвіду» має два варіанти використання, а саме: вправа В1 «Інтерпретація та переформулювання» («Тлумачення та подання»); вправа В2 «Досвід доброчесності: Чотири головні чесноти». Зіставлення алгоритму їх проведення зі специфікою організації освітнього процесу у вітчизняних закладах освіти дала змогу дійти висновку, що більший розвивальний потенціал має і вправа В1 [2; 3].

Специфіка проведення цієї вправи полягає в тому, що за її основу береться невеликий текст. На уроках і у позаурочний час для реалізації різних завдань систематично проводиться робота на основі вивчення, аналізу, повторення вербальної інформації. Під час вивчення навчальних предметів зазвичай використовуються тексти, які пропонуються в підручниках. У ході організації різних форм позакласної чи позашкільної роботи, зокрема гуртків, можна добирати невеликі оповідання, легенди, притчі, науково-популярні чи наукові тексти з газет, журналів, інтернету тощо [1–3].

Наприклад, Н. Волторніст, співавторка програми гуртка «Чомусики і Дослідники», розробила авторські притчі до кожного заняття. Л. Кошельнікова, співавторка гуртка «Стежинками мудрості», пропонує також використовувати притчі, зокрема з посібника О. Літковської [6].

Представимо методичні особливості використання вправи В1 «Інтерпретація та переформулювання», які узагальнено на основі праць Г. Хельског [1; 2] та власного педагогічного досвіду (табл. 1).

Таблиця 1

Методична карта вправи В1 «Інтерпретація та переформулювання»

Вид роботи	Час на проведення	Зміст роботи
У малих групах	5–7 хв	Учні читають і вивчають запропонований учителем текст декілька разів (1–3)
Індивідуальна	5 хв	Кожен учень / учениця вибирає одне речення (ключову тезу), що, на їхню думку, є найважливішим у тексті; перероблює / перефразовує тезу та формулює на її основі філософське / евристичне запитання
У малих групах	7–10 хв	– Кожен учень / учениця зачитує ключову тезу і відповідно сформульоване філософське запитання іншим членам мікрогрупи; – група обговорює та оцінює запитання кожного учасника, зіставляє їх, шукає аналогічні; – шляхом голосування в кожній групі обирається одне філософське запитання
Фронтальна	7–10 хв	– Представники кожної групи зачитують попередньо обране філософське запитання, записують його на дошці / фліпчарті; – усі учні класу / групи аналізують і порівнюють запитання, обирають подібні; – шляхом загального голосування обирається одне запитання, яке, на думку всього колективу, є найбільш цікавим та актуальним для всіх і буде далі розглядатися та обговорюватися спільно; – визначається проблема, яка лежить в основі запитання
У малих групах	7–10 хв	– Учні шукають відповідь на філософське запитання, обране всім колективом; – наводять приклади з особистого досвіду
Фронтальна	7–10 хв	– Кожна група представляє відповідь на запитання всьому колективу; – проводиться дискусія за темою уроку / заняття; – після дискусії обирається найбільш повна й розгорнута відповідь, пропонуються шляхи розв'язання проблеми
Візуалізація	10 хв	Учні колективно чи в мікрогрупах створюють колаж, схему, малюють малюнок тощо, у яких показують шляхи розв'язання проблеми
Рефлексія	5 хв	– Проводиться метабесіда чи учні пишуть рефлексивні нотатки на основі запитань: – Чи дізналися ви щось нове? – Чи зрозуміли ви щось, чого раніше не розуміли? – Чи знайшли ви відповідь? – Чи була розмова продуктивною? Чому? – Що отримали від розмови? Що відчули? Про що подумали? Про що нового дізналися?

Під час години практичного психолога Опорного закладу загальної середньої освіти-ліцею з дошкільним підрозділом села Корделівка Калинівської міської ради Вінницької області (<https://kt.kledu.vn.ua/>) відповідно до навчального, просвітницького, профілактичного та частково корекційного напрямів (5–6 класи) було апробовано вправу В1 «Інтерпретація та переформулювання». Робота насамперед була спрямована на: розвиток критичного мислення учнів, формування навичок аналізу тексту на різних рівнях (змістовому, емоційному, ціннісному); формування вміння обирати головне в змісті текстів, аналізувати прочитане, осмислювати причиново-наслідкові зв'язки, відрізняти факти від оцінювальних суджень. Учні вчилися також формулювати філософські запитання та шукати відповіді на них, аргументувати власну думку. Окрім того, під час проведення філософських вправ також були реалізовані такі розвивально-виховні завдання:

- стимулювання мотивації учнів до пізнання й саморозвитку;
- вироблення навичок саморефлексії та усвідомлення власних емоцій;
- розвиток умінь співпрацювати в групі, а також у колективі загалом; вислуховувати думку інших;
- підвищення рівня емпатії, толерантності та вміння вести конструктивний діалог.

У сучасних складних умовах була можливість проводити заняття з учнями безпосередньо в закладі освіти, що забезпечило емоційний контакт та якісну групову взаємодію, що є необхідною для ефективного виконання вправи.

Наведемо приклади проведення вправи В1 «Інтерпретація та переформулювання».

Тема. Емоції та саморегуляція (5 клас)

Завдання: розвиток умінь аналізувати зміст тексту, виділяти ключові тези, формулювати філософські питання, осмислювати емоції та їхні наслідки.

Послідовність проведення

Групова робота: учні читали народну притчу «Про хлопчика та паркан з цвяхами» (модифікація й адаптація С. Драбинюк).

Жив собі хлопчик, який мав поганий характер і через це часто сварився з людьми. Щоб навчити сина контролювати свій гнів, батько хлопця дав йому мішок з цвяхами і сказав: «Щоразу, коли ти втрапиш терпіння і засмутишся, забивай один цвях у паркан».

Першого дня хлопчик забив 37 цвяхів. Але згодом він став стримувати свої негативні емоції та кількість забитих цвяхів щодня почала зменшуватися. Хлопець зрозумів, що контролювати себе значно легше, ніж забивати цвяхи. Нарешті настав день, коли він не забив жодного цвяха. З радістю хлопець розповів про це батькові. Тоді батько запропонував синові витягати з паркану по одному цвяху в ті дні, коли він зможе стримати свій гнів. Минали дні, і незабаром у паркані не залишилося жодного цвяха.

Побачивши це, батько звернувся до сина: «Ти добре впорався, синку, але подивися, скільки дірок залишилося. Огорожа вже ніколи не буде такою, як раніше».

Індивідуальна робота. Кожен учень виділяв ключове речення, яке, на його думку, найповніше передавало головний зміст притчі, перефразовував його на філософське запитання.

Групова робота. Учні по черзі зачитували обрані тези та запитання, обговорювали їх. Відзначимо, що на основі однієї ключової тези було сформульовано декілька філософських запитань (табл. 2). Але обов'язковим завданням було обрати шляхом голосування від кожної групи лише одне і представити його всьому колективу (*виділене курсивом*).

Фронтальна робота. Кожна група представляла обране запитання, серед яких шляхом загального голосування було визначено те, що далі обговорювалося всім класом під час дискусії. Зокрема: «Чому деякі наслідки емоційних вчинків залишаються назавжди?»

Далі учні брали активну участь у діалозі, наводили приклади з особистого життя; пригадувати випадки, коли вони сварилися чи кривдили когось. Вони аргументували, що необережне слово чи сварка можуть зіпсувати відносини з друзями чи рідними; думали, чи могли б вчинити інакше; пропонували способи саморегуляції емоційного стану тощо.

У підсумку дискусії було підсумовано, що учні зрозуміли з притчі та як це пов'язано з їхніми реальними відносинами в класі. Вони відзначили важливість емоцій та вміння їх контролювати, поваги одне до одного, значення вибачень і пробачення у взаєминах.

Таблиця 2

Ключові тези і філософські запитання

Група	Ключова теза	Філософські запитання
1	Першого дня хлопчик забив 37 цвяхів	Чому іноді важко контролювати свій гнів?
		Як емоції впливають на інших людей?
		Чи можна «виміряти» силу своїх емоцій?
2	Але згодом він став стримувати свої емоції, і кількість забитих цвяхів щодня зменшувалася	Як самоконтроль допомагає змінювати поведінку?
		Що допомагає людині поступово навчитися керувати емоціями?
		Як маленькі зміни у звичках можуть відкоригувати все життя?
3	Батько запропонував синові витягати з паркана по одному цвяху в ті дні, коли він зможе стримати свій гнів	Чи можна «виправити» шкоду, яку ми зробили іншим через емоції?
		Як важливо навчитися визнавати свої помилки?
		Чи достатньо виправити помилку, щоб відновити відносини?
4	Огорожа вже ніколи не буде такою, як раніше	Чому деякі наслідки емоційних вчинків людини залишаються назавжди?
		Чи потрібно навчитися приймати наслідки своїх дій?
		Що важливіше: уникнути шкоди чи вміти виправляти її?

Візуалізація. Учні заповнювали великі намальовані терези, прикріплюючи на одну чашу «цвяхи гніву» (приклади неконтрольованих емоцій та їхніх наслідків); на іншу – «способи самоконтролю емоцій», які допомагають зберігати спокій і не шкодити стосункам.

Рефлексія. Була проведена метабесіда, під час якої учні оцінили продуктивність філософського діалогу та своєї участі в ньому. Більшість школярів зазначили, що вперше серйозно замислилися над тим, як слова та образи можуть «залишати сліди» у внутрішньому світі іншої людини. Дехто зазначив, що саме філософські питання допомогли їм побачити прихований зміст притчі та звернути увагу не лише на події, а й на наслідки поведінки. Вони ділилися, що їм було корисно обговорювати свої емоції.

Тема. Між екраном і реальністю (6 клас)

Завдання: розвиток уміння аналізувати художній текст і виділяти головну думку, виокремлювати ключові тези, формулювати філософські запитання та шукати відповіді на них, усвідомлювати різницю між віртуальним і реальним досвідом, рефлексувати щодо власних медіазвичок.

Послідовність проведення

Груповою роботою. Учні читали вірш «Не віртуальне, а справжнє життя» (С. Драбинюк).

У руках – телефон. У ньому весь світ:
 І меми, і фільми, і блогерський слід.
 Тут лайки і коменти, тут завжди хтось є.
 А що за вікном? Аж дивно стає.
 Чому я не бачу приліт солов'я?
 Чому не помітна хмаринка легка?
 Чому я не небом милуюсь весняним?
 Блакитні стрічки лиш гортаю екранні...
 Я наче живу і в реалії світу,
 Але віртуальні ворота відкриті.
 І замість пробігтись – я знов «зависаю».
 І замість обіймів – емодзі скидаю.
 А ліс ще чекає. І річка тече.
 І небо сміється, і сонце пече.
 І дощ на долоні лягає, мов вірш.
 Цього я не бачу – в екран би скоріш.

Та щось у мені все сильніше кричить,
 Неначе від сну мене хоче збудить:
 Ходи у світ справжній, де вирує життя!
 Де є різнобарвність, де є почуття!
 Де очі – живі, а не пікселі в чаті,
 Де можна сміятись й, мов пташка, літати.
 Я зроблю свій вибір – не гірший, не кращий.
 Він – мій, отже, справжній, він трохи інакший.
 Я вільна! І це – на всі сто відчуття!
 Це не віртуальне – це справжнє життя!

Індивідуальна робота. Учні обрали ключові речення, стрічки поезії, на основі яких сформулювали філософські запитання.

Групова робота. Кожен учень представив своїй групі філософське запитання, після чого шляхом голосування визначали одне з них (виділене курсивом), яке далі представили всьому колективу (табл. 3).

Таблиця 3

Ключові тези та філософські питання

Група	Ключова теза	Філософські питання
1	У руках – телефон. У ньому весь світ: І меми, і фільми, і блогерський слід	<i>Чи може віртуальний світ замінити реальне життя?</i>
		Що важливіше – миттєві розваги чи глибинні емоції?
		Як технології змінюють наше сприйняття світу?
2	Я наче живу і в реалії світу, але віртуальні ворота відкриті	Чи справжнє життя можливе, якщо людина живе в мережі?
		<i>Як відрізнити реальні відчуття від віртуальних?</i>
		Чи може віртуальний світ дати щастя, рівноцінне реальному?
3	А ліс – ще чекає. І річка тече. І небо сміється, і сонце пече...	Чому природа важлива для внутрішньої гармонії людини?
		Що ми втрачаємо, якщо не помічаємо красу навколо?
		<i>Чи можна відчувати справжню радість, спостерігаючи її лише через екран?</i>
4	Я зроблю свій вибір – не гірший, не кращий. Він – мій, а отже, справжній, він трохи інакший	Що означає робити власний вибір у сучасному світі технологій?
		<i>Чи може вибір бути справжнім, якщо ним керує вплив гаджетів?</i>
		Що важливіше – слідувати моді чи власним відчуттям?

Фронтальна робота. Після колективного обговорення для загальної дискусії було обрано таке філософське питання: «*Чи може віртуальний світ замінити реальне життя?*»

Під час діалогу спочатку виникли труднощі співвіднесення художніх образів вірша і власного досвіду. Проте колективне обговорення сприяло тому, що учні змогли перенести сенси твору на своє життя та побачити, як гаджети впливають на їхні емоції та щоденну поведінку.

Свої відповіді учні підкріплювали прикладами. Так, один шестикласник розповів, що часто спілкується онлайн і грає в ігри з другом, який переїхав в інше місто. Але, коли вони зустрілися влітку, то він відчув, що справжня розмова й спільна прогулянка дають набагато більше радості, ніж десятки перемог у грі. Хлопець сказав: «у грі здавалося, що ми ніби дружили, але в житті дружити – це зовсім інше відчуття».

Насамкінець учні зазначали, що вперше серйозно замислилися над тим, скільки часу вони проводять у телефонах і як це впливає на їхній настрій і відносини з оточенням. Деякі з них зрозуміли, що реальні емоції, зустрічі та живе спілкування приносять значно більше радості, ніж онлайн-активності. Декілька учнів відзначили, що обговорення допомогло їм «побачити себе збоку» та усвідомити, що іноді вони уникають справжніх переживань, ховаючись у віртуальний світ. Заняття дало змогу подивитися на проблему комплексно через текст, філософські питання, власний досвід.

Рефлексія. Учні оцінили свою активність і важливість бесіди для себе. Рефлексивні відповіді показали щирий інтерес учнів до теми балансу між цифровим і реальним життям.

Візуалізація. Учні створювали малюнки, на яких відтворювали свій внутрішній стан у віртуальному світі та в реальному житті. Зокрема, на одній частині аркуша вони зобразили хаотичне поєднання кольорів, символи смартфона, комп'ютера та емоційної перевантаженості; на іншій – спокійні кольори, природу, друзів і активні заняття. Така робота сприяла тому, що учні краще усвідомили, як відновити баланс між віртуальним і справжнім життям, а також змогли наочно показати шляхи розв'язання проблеми.

Узагальнення досвіду проведення вправи В1 «Інтерпретація та переформулювання», спостереження за учнями, аналіз сформульованих ними філософських запитань і відповідей на них дав нам змогу констатувати про її ефективність у роботі зі школярами 5–6 класів, оскільки вони:

- проявили інтерес до філософських діалогів загалом і до змісту текстів зокрема, зацікавлено перечитували їх;
- формулювали філософські запитання, порівнювали їх між собою, обирали найбільш цікаві;
- брали активну участь в обговоренні, дискутували, аргументували свою точку зору, наводили приклади з власного життя;
- творчо підходили до завдання на етапі візуалізації.

Таким чином, освітня модель «Філософський діалог» поступово впроваджується в Україні у закладах загальної середньої та позашкільної освіти. Це зумовлено тим, що вона корелюється з завданнями вітчизняної системи освіти, зокрема необхідністю виховання самостійної та критично мислячої особистості.

Доцільно використовувати філософські вправи на уроках, адже всі шкільні предмети ґрунтуються на філософських, етичних та екзистенційних питаннях, проблемах. Окрім розвитку критичного мислення філософський діалог сприятиме забезпеченню зв'язку навчального змісту з особистим життям і досвідом учнів. Водночас проведення філософських вправ має свою специфіку. Зокрема необхідність дотримання певного часового режиму, що ускладнює їх системне запровадження саме на уроках.

З огляду на це, більші можливості для постійного використання філософських вправ бачимо в позакласній та позашкільній роботі під час різних форм, зокрема групових занять психолога. Також доречно проводити філософські вправи під час занять наукових гуртків, диспутів, літніх наукових шкіл, презентацій результатів наукових досліджень гуртківців тощо.

Перспективним є продовження впровадження освітньої моделі «Філософський діалог» у педагогічній практиці, зокрема в системі позашкільної освіти (ЗПШО, МАН України) у контексті реалізації завдань наукової освіти дітей і молоді.

Використані літературні джерела

1. Ковальова О. А., Кочарян А. Б., Дубініна О. В., Бурлаєнко Т. І., Демченко О. П. Моделі наукової освіти для забезпечення відновлення та модернізації України: метод. посібник / О. А. Ковальова (уклад.). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 169 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/.pdf>.
2. Helskog G. H. Philosophising the Dialogos Way toward Wisdom in Education. Between Critical Thinking and Spiritual Contemplation. London: Routledge Publishing Ltd, 2019. 272 p.
3. Helskog G. H. Philosophising towards Wisdom as nurturing the Tree of Life in us. *HASER International journal of Philosophical Practice*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.12795/HASER/2021.I12.05>.
4. Гальченко М. С., Ільїн В. В., Скринник З. Е. Чого не знає ніхто, окрім філософів. Я розповім тобі... навч. посіб. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 299 с.
5. Кремень В. Г., Гальченко М. С., Ільїн В. В. Філософія як засіб розвитку дитини: обдарованість, знання, творчість: навч. посіб. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. 110 с.
6. Літковська О. В. 100 притч для тих, хто вчить, і тих, хто вчиться. Київ: Шк. світ, 2012. 224 с.

References

1. Kovalova, O. A., Kocharian, A. B., Dubinina, O. V., Burlaienko, T. I., & Demchenko, O. P.; Kovalova, O. A. (Ed.). (2024). Modeli naukovoї osvity dlia zabezpechennia vidnovlennia ta modernizatsii Ukrainy [Models of

scientific education to ensure the recovery and modernization of Ukraine]. Kyiv. 169 p. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/.pdf>. [in Ukrainian].

2. Helskog, G. H. (2019). *Philosophising the Dialogos Way toward Wisdom in Education: Between Critical Thinking and Spiritual Contemplation*. London. 272 p.

3. Helskog, G. H. (2021). Philosophising towards Wisdom as nurturing the Tree of Life in us. *HASER International Journal of Philosophical Practice*. DOI: <https://doi.org/10.12795/HASER/2021.I12.05>.

4. Halchenko, M. S., Illin, V. V., & Skrynnyk, Z. E. (2024). Choho ne znaie nikhto, okrim filosofiv. Ya rozpovim tobi... [What no one knows except philosophers. I will tell you...]. Kyiv. 299 p. [in Ukrainian].

5. Kremen, V. H., Halchenko, M. S., & Illin, V. V. (2023). *Filosofia yak zasib rozvytku dytyny: obdarovanist, znannia, tvorchist* [Philosophy as a means of developing a child: giftedness, knowledge, creativity]. Kyiv. 110 p. [in Ukrainian].

6. Litkovska, O. V. (2012). 100 prytych dla tykh, khto vchyt, i tykh, khto vchyt sia [100 parables for those who teach and those who learn]. Kyiv. 224 p. [in Ukrainian].

Demchenko Olena,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Kyiv, Ukraine

Drabyniuk Snizhana,

Practical Psychologist,

Kordelivka Village, Vinnytsia Region, Ukraine

APPLICATION OF THE PHILOSOPHICAL EXERCISE B “REFLECTION OF EXPERIENCE” BASED ON THE GJURO HELSKOG METHOD IN THE PRACTICE OF DEVELOPING STUDENTS’ CRITICAL THINKING

Summary.

The article emphasizes the importance of developing critical thinking as a key skill of the 21st Century. A high level of critical thinking enables both children and adults to actively explore the world around them, navigate large volumes of information, assess its reliability, analyze facts and events, identify what is essential, and resist disinformation. The necessity of fostering this complex psychological construct in educational institutions of various types is substantiated.

The developmental potential of the foreign educational model Philosophical Dialogue, developed by a professor at the University of South-Eastern Norway, is examined. The model is presented as a system of nine philosophical exercises, each with a clearly defined implementation algorithm. Particular attention is paid to the philosophical exercise B1 “Reflection of Experience”, and the possibilities of its application in general secondary and extracurricular education are demonstrated, including its use in classroom practice and in the work of a school psychologist.

The methodological features of implementing the B1 exercise are described in detail, with each stage outlined while taking into account the specific conditions of organizing the educational process within the framework of the New Ukrainian School. Examples of applying the B1 philosophical exercise are provided, including those based on the professional experience of a practicing psychologist.

The developed exercises are the result of collaborative work within an online course for experimental teachers entitled “The Educational Model ‘Philosophical Dialogue’ as a Tool for Developing Critical Thinking in Primary School Students in the Context of Science Education”. The course was conducted from January to April 2025 as part of the research experiment “Methodological Principles for Implementing Educational Models of Specialized Science-Oriented Education in General Secondary and Extracurricular Institutions”, carried out by the Department of Designing the Development of Giftedness at the Institute of the Gifted Child of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (2023–2025).

Keywords: critical thinking; educational model “Philosophical Dialogue”; philosophical exercises; controversial questions; philosophical exercise B1 “Reflection of Experience”; implementation algorithm.

Прийнято 13 листопада 2025 року. Затверджено 28 листопада 2025 року